

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1985/22

Karar Sayısı : 1987/2

Karar Günü : 13/1/1987

R.G. Tarih-Sayı :05.07.1987-19508

İptal Davasını Açan : TBMM 92 üyesi.

İptal Davasının Konusu : 15 Haziran 1985 günlü ve 18785 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış bulunan, 7/6/1985 günlü ve 3223 sayılı, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Kanununun 1., 2., 3., 4., 5., 6., (6. maddenin kapsadığı ek madde 1., ek madde 2. ve geçici madde 8., geçici madde 9. geçici madde 10.) ile 7. maddelerinin Anayasanın 2., 33., 35., 45., 48., 167. ve 171. maddelerine aykırılığı nedeni ile iptallerine karar verilmesi istemidir.

II. Metinler:

A) 7/6/1985 günlü, 3223 sayılı Kanunun iptali istenilen maddeleri:

"Madde 1. - 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yönetim Kurulu:

Madde 4. - A) Kooperatiflerde;

Yönetim Kurulu, genel kurula katılma hakkını haiz ortaklar arasından genel kurulca seçilecek dört üye ile, kooperatifin müdürü veya vekilinden teşekkül eder.

B) Bölge Birliklerinde;

Yönetim Kurulu, genel kurulca temsilciler arasından seçilecek altı üye ile Bölge Müdürü veya vekilinden teşekkül eder.

C) Merkez Birliğinde;

Yönetim Kurulu, genel kurul temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri altı üye ile, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve T. C. Ziraat Bankası mensupları arasından görevlendirilecek birer temsilci ve genel müdür veya vekilinden teşekkül eder.

Bölge ve Merkez Birlikleri, genel kurallarında her temsilci yalnız veya bunların vekilleri Yönetim Kuruluna Başkanlık ederler. Yönetim Kurulu üyeleri kendi aralarından,

kooperatiflerde bir. Bölge Birliklerinde iki. Merkez Birliğinde seçimle gelenlerden iki üyeyi Başkanvekili seçerler.

Yönetim Kurulu üyeliklerine seçilenlerin, kooperatiflerde okuryazar, Bölge Birlikleri ile Merkez Birliğinde en az ilkokul mezunu olmaları, Merkez Birliği Yönetim Kuruluna atama yolu ile görevlendirilenlerin yüksek tahsilli ve konu ile ilgili görevlerde çalışmış bulunmaları şarttır.

Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücret veya hakkı huzurun miktarı Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığınca tespit edilir.

Kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği yönetim kurulu üyeleri bu kuruluşları temsilen iştiraklerde görev alamazlar.

Kooperatif, bölge birlikleri ile merkez birliği tarafından yapılacak seçimlerin esasları, temsilcilerin adedi, yönetim kurulları üyeleri ile kooperatif ve bölge birlikleri tarafından seçilecek temsilcilerde aranacak diğer nitelikler ve yönetim kurulu üyelerinin çeşitli ilçe, il ve bölgeleri temsil esasları anasözleşmelerde tayin ve tespit edilir.

Bölge ve Merkez Birlikleri, genel kurullarında her temsilci yalnız bir oya sahiptir."

"Madde 2. - 1581 sayılı Kanunun 5 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 5. - Kooperatiflerde bölge ve merkez birliklerinde işler, kanun, anasözleşme ve diğer mevzuat ile Tarım- Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve kooperatif üst kuruluşlarının talimatlarına genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak müdürlük, bölge müdürlüğü ve genel müdürlük tarafından yürütülür.

Merkez Birliği Genel Müdürü, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanının teklifi üzerine ortak kararname ile, Genel Müdür yardımcıları ile bölge müdürleri ise Genel Müdürün teklifi Merkez Birliği Yönetim Kurulunun görüşüne istinaden Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanının onayı ile atanırlar.

Kooperatifler, Bölge Birlikleri ve Merkez Birliğinde imzaya yetkili diğer personel. Genel Müdürün teklifi ve Merkez Birliği Yönetim Kurulunun onayı ile tayin edilirler.

Diğer personelin tayin ve nakli ise Genel Müdürlük tarafından yapılır.

Görevden alınmalarda, atamadaki usul ve esaslar uygulanır.

Genel Müdür Yardımcılarının Yükseköğrenim yapmış, kamu kurum ve kuruluşlarında. Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri teşkilatında veya benzer kuruluşlarda en az sekiz yıl çalışmış olmaları şarttır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında görevli iken Genel Müdür ve yardımcısı olarak tayini yapılanların, bu görevde geçecek hizmetleri emeklilik müktesebinden sayılır. İlgili mevzuata göre T. C. Emekli Sandığına verilmesi gereken kesenek ve karşılıklar kendileriyle çalıştıkları kuruluş tarafından ödenir.

Genel Müdür dışında, kooperatif bölge ve Merkez Birlikleri personelinin tayin, nakil ve görevden çıkarılması gibi esaslar, merkez birliği yönetim kurulunca kabul edilip Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığının tasdikine sunulacak bir yönetmelikle belirlenir.

Genel müdürün özlük hakları Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığınca kararlaştırılır."

"Madde 3. - 1581 sayılı Kanunun 5/5/1981 tarihli ve 2460 sayılı Kanunla değiştirilen 6 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yönetim Kurulu üyeleri ve denetçiler ile personelin görevlerine son verilmesi:

Madde 6. - Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yaptırılacak soruşturma sonucuna göre, görevleri ile ilgili olarak suç işledikleri veya kusurlu oldukları anlaşılan ve bu Bakanlıkça görevden alınmaları uygun görülen kooperatif, bölge birlikleri ve Merkez Birliği yönetim kurulu üyeleri ve denetçileri ile personelin görevlerine son verilir.

Göreve son verme işlemi, ortaklar arasından seçilen kooperatif, bölge birlikleri yönetim kurulu üyeleri ile denetçiler için bir üst kuruluş, merkez birliği yönetim kurulu üyeleri ve Denetçiler için Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yerine getirilir Kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği personelinin görevden alınmalarında atamalarındaki usul ve esaslara uyulur.

Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığınca Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyesi ve denetçi olarak atanan temsilcilerinin görevlerine bu Bakanlık tarafından, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T. C. Ziraat Bankasının Yönetim Kurulunda ve denetçi olarak görev yapan temsilcilerinin görevlerine de Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığının birinci fıkradaki hallere dayalı gerekçeli talebi üzerine ilgili idarece son verilir.

Merkez Birliğinin yaptıracağı soruşturma sonucuna göre, görevleri ile ilgili olarak suç işledikleri veya kusurlu oldukları anlaşılan ve görevlerine son verilmesi uygun görülen;

a) Kooperatif ve bölge birliklerinin seçimle iş başına gelen yönetim kurulu üyeleri, denetçiler ile bölge müdürü dışındaki imzaya yetkili personelin görevlerine merkez birliği yönetim kurulunca, diğer personelin görevlerine merkez birliği genel müdürlüğünce, bölge müdürlerinin görevlerine atamalarındaki usul ve esaslara göre,

b) Merkez birliği genel müdür yardımcıları dışındaki imzaya yetkili personelin görevlerine merkez birliği yönetim kurulunca, genel müdür yardımcılarının görevlerine atamalarındaki usul ve esaslara göre, diğer personelin görevlerine merkez birliği genel müdürlüğünce,

Son verilir.

Kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği personelinin iş Kanunu ile Borçlar Kanununa göre görevlerine son verilmesi halleri saklıdır.

Seçimle iş başına gelen ve göreve son verilme, çekilme veya diğer herhangi bir sebeple yönetim kurulu üyelikleri ve denetçilikleri sona erenlerin yerlerine, yenileri seçilip işe başlayıncaya kadar görev yapmak üzere,

a) Kooperatifler için bölge birlikleri,

b) Bölge birlikleri için merkez birliği,

c) Merkez birliği için Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı, tarafından yedekleri getirilir. Yedeklerle doldurulmayanların yerlerine yemler seçilip işe başlayıncaya kadar görev yapmak üzere (a, b, c) bentlerinde yazılı kuruluşlarca geçici yönetim kurulu üyeleri ve denetçiler atanır.

Bu suretle geçici olarak merkez birliği yönetim kurulu üyelikleri ile denetçiliğine atanacaklarda, kooperatif e ortak olma şartı aranmaz."

"Madde 4. - 1581 sayılı Kanunun 7nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Örnek Anasözleşmelerin Hazırlanması:

Madde 7 - Kooperatif, bölge birlikleri ve Merkez Birliği örnek anasözleşmeleri, ilgili kuruluşların da görüşü alınarak. Tarım- Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanır. Bakanlar Kurulunca kabul edilir.

Anasözleşmelerde yapılacak değişikliklerde aynı usule tabidir."

"Madde 5. - 1581 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Talimatlara Uyma Mecburiyeti:

Madde 10. - Kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliği bağlı bulundukları üst kuruluşların vereceği talimatlara uygun hareket etmeğe mecburdur, aksine davranışlar sorumluluğu gerektirir. Sorumluluk derecesi anasözleşmelerde belli edilir."

"Madde 6. - 1581 sayılı Kanuna aşağıdaki iki ek ve üç geçici madde eklenmiştir.

Denetçiler:

Ek Madde 1. - A) Kooperatiflerde;

Genel Kurulca, genel kumla katılma hakkını haiz ortaklar arasından iki denetçi seçilir.

B) Bölge Birliklerinde;

Genel Kurulca, temsilciler arasından veya dışarıdan iki denetçi seçilir.

c) Merkez Birliğinde;

Genel Kurulca, temsilciler arasından veya dışarıdan iki denetçi seçilir.

Ayrıca, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı ile T. C. Ziraat Bankasını temsilen, mensupları arasından birer denetçi atanır.

Denetçi seçilenlerin, kooperatiflerde en az ilkokul, bölge birliklerinde ortaokul, lise veya dengi okul, Merkez Birliğinde yüksek okul mezunu olmaları şarttır.

Merkez Birliği denetçilerine verilecek ücret veya huzur hakkının miktarı, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığınca tespit olunur. Kooperatif, bölge birlikleri ve Merkez Birliği denetçileri, ücret veya huzur hakkından başka herhangi bir ücretten faydalanamazlar.

Kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği denetçileri, bu kuruluşları temsilen iştiraklerde görev alamazlar.

Seçimle gelecek denetçiler, bölge birliklerinde değişiklik il ve ilçeleri, merkez birliğinde çeşitli bölgeleri temsil edecek şekilde genel kurullarında seçilirler.

Denetçilerin seçim esasları ile bunlarda aranacak diğer nitelikler anasözleşmelerde belli edilir.

Teftiş ve Denetim:

Ek Madde 2. - Kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliği, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığının teftiş ve denetimine tabidir.

Ayrıca kooperatifler bağlı oldukları bölge birliği ve merkez birliğinin, bölge birlikleri de merkez birliğinin teftiş ve denetimine tabidirler.

Kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliği Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığının yapacağı teftiş ve denetimler sonucu vereceği talimatlara uymak zorundadırlar.

Geçici Madde 8. - Nitelikleri bu Kanunda gösterilen şartlara uymayan Merkez Birliği Yönetim Kurulu başkan ve üyeleriyle denetçilerinin görevleri bu Kanunun yayımı tarihinde sona erer.

Bu şekilde görevleri sona erenlerin yerlerine ilk genel kurul kadar görev yapmak üzere, gerekli nitelikleri taşıyanlar arasından Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca atama yapılır.

Kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliğinin yapılacak ilk genel kurullarında, yönetim ve denetim organları, bu Kanun hükümlerine göre teşkil olunur. Genel Kurul toplantıları anasözleşmenin kabulünü takip eden aydan başlamak üzere en geç bir yıl içinde tamamlanır.

Ancak, merkez birliği genel kurulu, bu Kanunun yayımı tarihinden sonraki altı ay içinde toplanamaz.

Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile T. C. Ziraat Bankası, Bölge Birlikleri ve Merkez Birliğinin yönetim ve denetim organlarının bu Kanun hükümlerine göre teşkilini beklemeksizin söz konusu organlara kendi temsilcilerini tayin eder.

Geçici Madde 9. - Kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliği anasözleşmelerinde, bu Kanun doğrultusunda yapılacak değişiklikler en geç 3 ay içerisinde sonuçlandırılır.

Yeni anasözleşmeler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut anasözleşmelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

"Geçici Madde 10. - 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve ilgili anasözleşmeler ile diğer mevzuatta ve 14/12/1983 tarih ve 185 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri için Ticaret Bakanlığına ve Bakanına veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığına ve Bakanına verilen görev ve yetkiler, Tarım - Orman ve Köyişleri Bakanlığına ve Bakanına devredilmiştir."

"Madde 7. - Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının Kuruluşu Hakkında 10/10/1983 tarih ve 107 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin, Tarım Kredi Kooperatifleri, Birlikleri ve Merkez Birliği ile ilgili 42nci maddesindeki hükmü yürürlükten kaldırılmıştır."

B) Dayanılan Anayasa Kuralları:

"Madde 2. - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

"Madde 33. - Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi, siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler.

Kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hakim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, milli egemenliğinin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımlarından gecikilmesinde sakınca bulunan hallerde, hakim kararına kadar kanunen yetkili kılınan merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır."

"Madde 35. - Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

"Madde 45. - Devlet, tarım arazileri ile çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi arttırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır."

"Madde 48. - Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır."

"Madde 167. - Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemelerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verebilir."

"Madde 171. - Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretiminin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar."

III. İlk inceleme:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi uyarınca, H. Semih ÖZMERT, Orhan ONAR, Necdet DARICIOĞLU, Kenan TERZİOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Selahattin METİN, Servet TÜZÜN, Mahmut C. CUHRUK ve Mustafa ŞAHİN'İN katılmaları ile 17/9/1985 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 92 üyesi tarafından açılan iptal davasına ilişkin dilekçenin bazı sayfalarında onayı yapan kişinin sıfatı belirlenmemiş ve ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı dışında bir kimse ise onaylamaya yetkili olduğuna dair belgede eklenmediği görüldüğünden bu noksanlığın 15 gün içinde tamamlanması gerektiğinin dava dilekçesinde tebellüğe yetkili oldukları belirtilen Milletvekillerine tebliği için geri çevrilmesine H. Semih ÖZMERT, Kenan TERZİOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU ve Muammer TURAN'ın (dilekçeye ekli isim listesinin her sayfasındaki onamaya ilişkin imzanın, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekili Abdulhalim ARASa ait olduğu ve Esas: 1985/9 sayılı dosyadaki belgeden de kendisinin onamaya yetkili bulunduğu açıkça anlaşıldığından işin esasının incelenmesine karar verilmesi gerektiği) yolundaki karşıoyları ve oyçokluğu, ile karar verildikten sonra bu eksiklik tamamlanmış bulunduğundan işin esasının incelenmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

IV. Esasın İncelenmesi :

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi, iptali istenilen yasa hükümleri, aykırılık iddiasına dayanak yapılan Anayasa maddeleri, bunlarla ilgili gerekçeler ve öteki metinler incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A) Genel Açıklama:

Dava konusu yasa metnlerinin Anayasaya uygunluk denetimine geçilmeden önce, yurdumuzda kooperatifçiliğin gelişimi konusunu kısaca incelemekte yarar görülmüştür.

Toplumda bireyleri bir arada yaşamaya iten nedenler arasında kuşkusuz ekonomik gereksinimler başta gelir. Siyasal otoritenin niteliği de, bu gereksinimlerin karşılanmasında ve güvence altına alınmasında tutulan yola göre değişmektedir. Bu yol ya belirli kişi veya grupların ya da toplumu oluşturan bireylerin tümünün çıkarları doğrultusunda olabilir. Böylece korunması amaçlanan ekonomik güvencenin niteliğine göre, toplum yönetiminin demokratik ilkelere yaklaşım derecesi belli olur. Yüzyıllar boyunca şurup gelen ekonomik düzende, bu yaklaşımın yeterince sağlanamadığı saptanınca, bireylerin kendi gereksinimlerini kendilerinin sağlaması ve karşılıklı yardımlaşma temeline dayanan büyük ekonomik güçleri oluşturmaları fikri ortaya atılmıştır. Demokratik düşünce kültürünün bir ürünü olarak geçen yüzyılın ortalarından beri varlığını kabul ettiren bu ekonomik sistem, kooperatifçilik adı altında, özellikle batı uygarlığının önderliğini yapan ülkelerde giderek büyük önem kazanmıştır.

Bireylerin kooperatif çatısı altında birleşmeleri ve böylece anamal egemenliğine dayanan geleneksel ekonomik düzenin baskısından kurtulmaları, yeni bir demokratik ve sosyal adaletçi hukuk düzeninin de temelini oluşturmuştur. Ancak bireysel küçük ekonomik birimlerin işbirliği yaparak kooperatif biçiminde ortaya çıkmaları memleketimizde kolay olmamıştır. Yurdumuzda orta çağlardan beri sürüp gelen bireysel ekonomik yapı, toplum yaşamamızda egemenliğini henüz bırakmış değildir. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde, yurdun ekonomik yapısında etkin atılımlar öngörülmüş ve devlet önderliğinde ticaret ve endüstri kurumları meydana getirilmiştir. 29/5/1926 günlü ve 865 sayılı Ticaret Kanunu ile bir ticaret şirketi niteliğinde kabul edilen kooperatifler için getirilen hükümler, tarım alanında istenilen gelişmeyi sağlayamamış olduğundan, devlet gözetimi altında özel kanunlarla tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri kurulmuştur.

Bu kooperatiflerin devlet güdümünde tutulmalarının nedeni, özellikle tarım sektöründe, çıkarlarını korumakta yeterli bilgi ve tecrübesi olmayan köylü kesiminin zarara uğramaması ve kooperatif kuruluşların ve bunların dayandığı temel felsefenin giderek dejenere edilmesi ve böylece halkın bu kurumlara saygısını ve güvenini yitirmemesi düşüncesi olmuştur.

İşte 21/10/1935 günlü, 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda yer alan devletin önderliğine, yardım ve korunmasına ilişkin hükümler böyle bir gelişimin sonucudur. Örneğin; tarım kredi Kooperatiflerinin kurulacağı yerlerin Ziraat Bankasının önerişi ile Ekonomi Bakanlığınca belli edileceğine, anasözleşmelerinin aynı bankaca hazırlanacağına, hazırlanan anasözleşmelerin Ekonomi Bakanlığının onayından sonra Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulacağına, kooperatif ortaklarının ürünleri üzerinde ticaret ve komisyonculuk yapanların, ürün karşılığı para veya mal olarak kredi verenlerin kooperatife üye olamayacaklarına, kooperatifin ve birliklerin işlemlerinin Ziraat Bankası ile Ekonomi Bakanlığının denetimine bağlı tutulacağına, gerektiğinde yönetim kurullarını ve yöneticileri

görevden çıkarmağa Bakanlığın yetkili olduğuna, genel kurul kararlarının Ziraat Bankasının onayından sonra uygulanabileceğine ilişkin kurallar sözü geçen kanunda öngörülmüştür.

Yurdumuzda kooperatifçiliğin yukarıda açıklanan gelişimi bu konudaki hukuk düzenini de etkilemiştir. 18/4/1972 günlü, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu bu gelişimin bir ürünüdür. Gerçekten bu yasa, kırsal bölgelerimizin tarımsal örgütlenmesi ve kalkınması amacına, giderek kökleşen ve yaygınlaşan demokratik ilkeler çerçevesinde, bir yaklaşım sağlamıştır. Ancak bu demokratik yaklaşımın oluşturduğu kuruluşların kimi aşamalarında, bazı değişik düzenlemelerin öngörülmesini doğal karşılamak gerekir. Çünkü gerek 1961 ve gerek 1982 tarihli Anayasalar, Devleti, tarım arazilerinin amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştıracak bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için yasal ve yönetsel önlemleri almak ve bu amaçla kooperatifçiliğin gelişmesini sağlamakla yükümlü tutmuş ve kooperatifleri devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi kılmıştır.

Daha sonra yürürlüğe giren Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve bu kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair 7/6/1985 günlü, 3223 sayılı Kanunda bu düşünce ve Anayasal buyruğun ağırlığı daha da belirgin olarak görülmektedir. Bölge Birliklerinde Bölge Müdürü, Merkez Birliğinde Genel Müdür veya bunların vekillerinin Yönetim Kuruluna Başkanlık etmesi. Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücret veya hakkı huzurun miktarının Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca tespiti, kooperatif de, bölge ve merkez birliklerinde işlerin kanun, anasözleşme, diğer mevzuat yanında Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının talimatları ile yürütülmesi, atamalarda Bakanın onayının aranması, örnek anasözleşmelerin ilgili kuruluşların da görüşü alınarak Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca hazırlanması gibi düzenlemeler sözü geçen Kanun Hükmünde Kararname ve Kanunda bu nedenlerle öngörülmüştür.

B) Anayasaya Aykırılık Sorunu :

1 - Yasanın 1. Maddesi Yönünden :

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 1. maddesinde, tarım kredi kooperatifleri ve birliklerinin kooperatif, bölge birliği ve merkez birliğinin yönetim kurullarının oluşması ile müdür ve vekillerinin görevlendirilmesi, seçileceklerde aranacak nitelikler düzenlenmiştir.

İptal isteminin gerekçesinde bu hükme ilişkin olarak; Yönetim Kuruluna Kooperatiflerde kooperatif müdürü veya vekili, bölge birliklerinde bölge müdürü veya vekili, merkez birliklerinde ise Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TC. Ziraat Bankası kendi mensupları arasından görevlendirilecek birer temsilci ve genel müdür veya vekilinin üye olması öngörüldüğü, oysa kooperatif ve birliklerin birer tüzelkişilik olduğu, tüzelkişilerin en üst karar organı olan Yönetim Kurullarına üye veya ortaklarının seçilmesi gerektiği, tayinle gelen kişilerin, bu tüzelkişilerin yönetim kurulunda üye olarak görev yapmasının demokratik kurallar, mülkiyet hakkı ve özel girişimde bulunma hakkı ile bağdaştırmanın mümkün olmadığına işaretlenmesi madde hükmünün Anayasanın 2, 33, 35, 45, 48, 167 ve 171. maddelerine aykırı bulunduğu öne sürülmüş ise de Tarım Kredi Kooperatifleri,

bölge birliği ve merkez birliğinin yönetim kurullarına müdür veya vekillerinin katılması ve merkez birliğine ayrıca Tarım ve Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TC. Ziraat Bankası mensupları arasında görevlendirilecek birer temsilcinin iştirakinin Anayasanın dernek kurma hürriyetini düzenleyen 33. maddesi ile ilgili bir yönü görülmemiştir. Dava dilekçesinde, derneklerle kooperatiflerin tüzelkişi olması gibi niteliklerinden hareketle bu sonuca varılmak istenmiş olabilir. Hemen işaret etmek gerekir ki, tarım kredi kooperatifleriyle dernekler, amaçları birbirinden farklı ayrı faaliyet alanlarının kuruluşlarıdır. Anayasada da ayrı statüler içinde düşünülmüşlerdir.

Kooperatifler, tüzelkişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerim ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzelkişileriyle özel idareler, belediyeler, köyler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli kuruluşlardır (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu Madde 1). 2908 sayılı Dernekler Kanununun 1. maddesine göre ise. "dernekler, kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere en az yedi kişinin bilgi ve çalışmalarının sürekli olarak birleştirmeleri," biçiminde tanımlanmıştır.

Kooperatiflerin amacı bireyin ekonomisini geliştirmektir. Ekonominin geliştirilmesi geniş kapsamlı ve çok yönlüdür. Bireyin günlük yaşam için gerekli ve kıt olanaklarla tek başına elde edilmesi zor gereksinimlerim ucuza sağlayabilmesi, rahat, yaşam koşullarına uygun bir konut edinebilmesi, mesleği ile ilgili araçları kolaylıkla elde edip kullanabilmesi, teknik ilerleme ve düzenli pazarlama olanakları yaratılması kooperatifleşmeyle olabilmektedir.

Derneklerde ise, bireylerin tek tek gerçekleştirmeyi başarmağa güçlerinin yetmeyeceği ereklere varabilmek için, güzelleştirmeye, özendirmeye, iyiliğe veya okumaya yönelik veya anılanlara benzer amaçlarla kurulurlar. Ne kar paylaşmaya yönelik ticari bir gayeleri vardır, ne de amaçlarında böyle bir ekonomik eğilime rastlanır. Derneklerde ekonomik amaç, çok istisnai durumlarda ve bazı koşullara bağlı olarak kabul edilmektedir.

İki kuruluş yasalarla ve hukuki yapıları bakımından böylesine kesin çizgilerle birbirlerinden ayrıldıklarına göre, Anayasanın derneklerle ilgili 33. maddesinin kooperatiflerde uygulanması söz konusu olamayacağı gibi, sorunun, özgürlükçü demokratik bir toplumda irade serbestisi çerçevesi içinde bireyin sözleşme yapma, meslek seçme ve çalışma özgürlüğünün güvencesini oluşturan 48. maddenin birinci fıkrası ile de bir ilişkisi görülmemektedir.

Devletin, tarım kredi kooperatifleri üzerindeki her türlü kontrol ve denetim yetkisinin, Anayasanın özellikle 48. maddesinin ikinci fıkrası, 166. ve 171. maddelerinden kaynaklandığı; amacın, devletin ekonomik politikasının güven ve kararlılık içinde yürütülmesi olduğu söz götürmez.

Bu nedenle devletin denetim ve gözetiminin sağlanabilmesi için yönetim kurullarına kooperatiflerde müdür, bölge birliklerinde bölge müdürü, merkez birliklerinde de genel müdür ve Bakanlık, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ve TC. Ziraat Bankası temsilcilerinin katılmaları öngörülmüştür. Nitekim Ticaret Kanununun anonim ortaklıklar hakkındaki 342. ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 58. maddelerinde aynı hüküm yer almıştır. Kooperatiflerde, bölge ve merkez birliklerinde işlerin teknik ve özel uzmanlık ister durumunda bulunması nedeniyle nitelikli müdür ve genel müdür seçilmesi ve bunların yönetim kuruluna başkanlık ettirilmesi olanağı getirilmesi ortaklar açısından yarar sağlayacaktır. Günümüzde teknik bilgi ve tecrübenin önemi büyüktür. Başta genel müdür olmak üzere idarecilerin bu nitelikleri taşıyan kimselerden olmalarının yararı söz götürmez.

Bu nedenlerle sorunun, dava dilekçesinde genel olarak yer alan Anayasanın dernek kurma hürriyetim düzenleyen 33., mülkiyet hakkı ile ilgili 35., çalışma ve sözleşme hürriyetine ait 48/1. maddeleriyle doğrudan ilgisi görülmemiştir.

Düzenlemenin Anayasanın 2., 48/2., 166. ve 171. maddelerine aykırılığından da söz edilemez.

Necdet Darıcioğlu ve Yekta Güngör Özden bu görüşe katılmışlardır.

2 - Yasanın 2. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu ;

Maddenin birinci fıkrasında, kooperatiflerde, bölge ve merkez birlik] erinde işlerin, kanun, anasözleşme ve diğer mevzuat ile Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve kooperatif üst kuruluşlarının talimatlarına, genel kurul ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak müdürlük, bölge müdürlüğü ve genel müdürlük tarafından yürütüleceği,

İkinci fıkrada Genel Müdürün, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanının teklifi üzerine ortak kararname ile. Genel Yardımcıları ile bölge müdürlerinin ise Genel Müdürün teklifi. Merkez Birliği Yönetim Kurulunun görüşüne istinaden Tarım Orman ve Köyişleri Bakanının onayı ile atanacağı belirtilmiş ve diğer fıkralarda personelin tayin, nakil, görevden geri alınmaları ve Genel Müdür, Müdür ve yardımcıları ve diğer personelin özlük işleri düzenlenmiştir.

İptal isteminin gerekçesinde bu hükme ilişkin olarak özetle;

Kooperatiflerde, bölge ve merkez birliklerinde işlerin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının talimatlarına uygun olarak yürütüleceği, ayrıca Genel Müdürün Bakanın teklifi üzerine ortak kararname ile, Genel Müdür Yardımcıları ile bölge müdürlerinin ise Genel Müdürün teklifi Merkez Birliği Yönetim Kurulunun görüşüne istinaden Bakanlığın onayı ile atanacakları hükümlerinin getirildiği, böylece kooperatif ve birliklerin, idarenin talimatlarını yerine getirmek durumunda bırakıldığı ve kuruluşların idarenin emrinde adeta onun bir parçası haline sokulduğu ve görevlilerin tayinlerinde yönetim kurulunun sadece görüşlerinin alınması ile yetinildiği, asıl tasarruf İmkanının Bakanlığa bırakıldığı, kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliğinin Bakanlığın talimatı ile bağımlı olarak ve Bakanlığın tayin edeceği kişilerle yönetilecekleri ve maddenin diğer fıkralarının da eşitlik ilkesine aykırı hükümler içerdiği ve bu yüzden maddenin iptali gerektiği öne sürülmüştür.

Kooperatif ve birliklerde işlerin kanun, anasözleşme ve diğer mevzuat hükümleri ile Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının ve kooperatif üst kuruluşlarının talimatı ile yürütülmesi ve atamalarda Bakanlığın onayının gerekliliği kuralı, kaynağım Anayasanın 171. maddesinde bulan, kooperatiflerin Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabi olduğu ilkesinden almakta, kooperatif ve birliklerin, Bakanlığın ve üst kuruluşların verecekleri talimatlara uygun hareket etmeğe mecbur tutularak, disiplin altına alınmalarına çalışılmaktadır. Bu suretle, faaliyetlerin genel, idari ve ekonomik prensipler içinde yürütülmesi de temin edilmiş olacaktır.

Davacı ayrıca, maddede Genel Müdür Yardımcılığı görevine tayin edilenlerin bu müessesede geçecek hizmet süreleri emekliliklerine sayılır dendiği halde, aynı kurallara göre tayin edilen bölge birlik müdürlükleri bu statüye tabi kılınmadığından hükmün eşitlik kavramına aykırı olduğunu iddia etmekte ise de, 1581 sayılı Kanunun 5. maddesine göre genel müdür yardımcılarının yüksek öğrenim yapmış, kamu kurum ve kuruluşlarında, Tarım Kredi

Kooperatifleri ve Birlikleri teşkilatında veya benzer kuruluşlarda en az sekiz yıl çalışmış olmaları istendiği halde, bölge müdürlerinin atanmasında böyle koşullar aranmamıştır.

Eşitlik ilkesi, ancak eşit durumda bulunan kişiler veya toplulukların aynı hukuk kuralına bağlı tutulmalarını zorunlu kılar. Aynı statüde bulunmayanlar hakkında ayrı uygulama getirilmesi eşitliğe aykırılık sayılamaz.

Bu görüşe Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör özden katılmamışlardır.

3 - Yasanın 3. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu :

Madde, Yönetim Kurulu üyeleri ve denetçiler ile personelin görevlerine son verme kural ve koşullarını düzenlemektedir.

Dava dilekçesinde, birinci ve ikinci maddeler konusunda belirtilen nedenlerle bu maddenin de Anayasaya aykırılığı iddia edilmektedir.

Anayasanın 171. maddesine göre, kooperatifler Devletin her türlü kontrol ve denetimine tabidirler. Bu hükme dayanılarak, yaptırılan soruşturma sonucu görevleri ile ilgili suç işledikleri veya kusurlu oldukları anlaşılan ve Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca görevden alınmaları uygun görülen kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği yönetim kurulu üyeleri ve denetçileri ile personelin. Bakanlık; Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığıyla, TC. Ziraat Bankası temsilcilerinin görevlerine de ilgili idarelerce son verilmesi, anayasadan kaynaklanan "kontrol ve denetim" görevinin doğal sonucudur. Göreve son verilme, çekilme veya diğer herhangi bir sebeple yönetim kurulu üyelikleri ve denetçilikleri sona erenlerin yerlerine yenileri seçilip işe başlayıncaya kadar görev yapmak üzere yedeklerinin getirilmesi ve yedeklerle doldurulamayanların yerlerine yenileri seçilip işe başlayıncaya kadar görev yapmak üzere, ayrılanların statüsüne göre bölge birliği, merkez birliği, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığınca geçici atama yapılması, görevin sürekliliği gereği ve işlerin aksamaması zorunluluğundan doğmaktadır. Madde anayasa hükmüne uygun olarak düzenlenmiştir.

Bu görüşe Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör Özden katılmışlardır.

4 - Yasanın 4. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu :

Madde, kooperatif, bölge birlikleri ve merkez birliği örnek anasözleşmelerinin, ilgili kuruluşların da görüşü alınarak, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca kabul edileceği ve yapılacak değişikliklerin de aynı usule tabi olacağı hükmünü getirmiştir.

Dava dilekçesinde, "tüzelkişilik", tüzüğü ve anasözleşmeyi hazırlama, kabul etme ve değiştirme yetkisinin de bizzat kendisine ait olduğu kabul edilmesi gereken bir kavramdır. Tüzelkişiliğin organlarından olan "genel kurul", tüzük ve anasözleşmeyi yapma ve değiştirme yetkisini haiz olmak durumundadır. Aksinin kabulü Anayasamızda yer alan ".... demokratik bir hukuk Devleti" şeklindeki niteliğe ters ve onunla bağdaşmayacak bir durumdur, denmektedir.

Tarım kredi kooperatifleri üzerindeki devletin her türlü "kontrol ve denetim" yetkisinin, Anayasanın özellikle 48/2., 166. ve 171. maddelerinden kaynaklandığı, amacın devletin ekonomik politikasının güven ve kararlılık içinde yürütülmesi olduğu söz götürmez. Aynı

amaca yönelik faaliyetlerin benzer statüler içerisinde gerçekleştirilmesinden daha doğal bir şey düşünülemez.

Kamu yararı olan hallerde, milli ekonominin gerekleri ve sosyal amaçlarla, özgürlüklere kimi sınırlamalar getirilebilir. Devletin, teşebbüslerin güven ve kararlılık içinde çalışması için gerekli gördüğü tedbirleri almasında, hem teşebbüs sahiplerinin hem de bu teşebbüsler aracılığıyla toplumun yararı söz konusudur.

Bu nedenlerle düzenlemenin Anayasaya aykırı yönü görülmemiştir.

Yekta Güngör Özden bu görüşe katılmıştır.

5 - Yasanın 5. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu :

Yapılan değişiklikle 1581 sayılı Kanunun 10. maddesindeki, kooperatifler ve bölge birliklerinin bağlı bulundukları üst kuruluşların talimatlarına uygun hareket etmeğe mecbur oldukları hükmüne (merkez birliği) kelimeleri eklenmiştir.

Dilekçede, maddede yer alan merkez birliğinin bağlı olduğu üst kuruluşu anlamının mümkün olmadığı, maksat -ki genel yapısı itibariyle onu göstermektedir- Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ise bu hükmün idareye bağımlılığı göstereceği için antidemokratik bulunduğu ileri sürülmektedir.

Madde gerekçesinde, kooperatifler, bölge birlikleri ve merkez birliklerinde. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ile üst kuruluşlarca verilecek talimatlara uyma mecburiyetinin getirildiği açıklanmıştır. 1581 sayılı Kanunun 5. maddesinde (kooperatif üst kuruluşları) deyimini kullanılmıştır. Böylece bu deyim hiyerarşik sıra ile kooperatiflerde bölge birliği, bölge birliklerinde merkez birliği ve merkez birliğinde ise Bakanlık olduğu açıklığa kavuşmaktadır. Düzenleme, kaynağım Anayasanın 171. maddesinden aldığından aykırılık söz konusu değildir.

Bu görüşe Necdet Darıcıoğlu katılmamıştır.

6 - Yasanın 6. Maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu :

3223 sayılı Kanunun 6. maddesi ile 1581 sayılı Kanuna iki ek ve üç geçici madde eklenmiştir.

a) Ek Madde 1. ve Ek madde 2

Bu maddelerle, tarım kredi kooperatifleri, bölge birliği ve merkezi birliğinde görev alacak denetçilerin sayısı, nitelikleri, yetki ve sorumlulukları ve teftiş ve denetime tabi olmaları usul ve esasları belirlenmektedir.

Kooperatiflerin gereği gibi denetlenmelerinin ülke ve toplum yararı açısından olduğu kadar, ortakların ve alacaklıların haklarını korumak ve kooperatiflerin sağlıklı bir ortam içerisinde amaçlarını gerçekleştirebilmeleri açısından da arzettikleri önem ortadadır. Kooperatif yöneticilerinin, özellikle ortakların ilgisiz davranmalarından ya da bilgisizliklerinden yararlanarak, çeşitli şekillerde kooperatiflerin zararına neden oldukları sık sık gözlenmiş olaylardandır Bu nedenlerle, kooperatiflerin devamlı olarak denetlenmesi esası benimsenmiş ve özellikle denetim, genelde bir uzmanlık işi olduğundan genel kurula dışarıdan denetçi

seçmek yetkisi tanınmıştır. Bu amaçla getirilen düzenlemenin Anayasaya aykırı bir yönü görülmemiştir.

Yekta Güngör Özden Ek Madde 2 deki düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğu görüşündedir.

b) Geçici Madde 8, 9 ve 10. Bu maddelerle, Kanunda gösterilen şartlara uymayan Merkez Birliği Yönetim Kurulu Başkan ve üyeleriyle denetçilerinin görevlerinin sona ereceği, yerlerine gerekli niteliği taşıyanlar arasından Bakanlıkça atama yapılacağı, anasözleşmelerde kanun doğrultusunda yapılacak değişikliklerin en geç üç ay içerisinde sonuçlandırılacağı, yeni anasözleşmeler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut anasözleşmelerin bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağını, 1581 sayılı Kanun ilgili anasözleşmeler ile diğer mevcut ve 185 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamede Ticaret Bakanlığına ve Bakanına veya Sanayi ve Ticaret Bakanlığına ve Bakanına verilen görev ve yetkilerin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığına ve Bakanına devredileceği, öngörülmüştür.

Maddelerin iptali istemine dayanak olarak dava dilekçesinde, anılan maddelerin Anayasaya aykırı hükümler içerdiğim, bu madde hükümlerinin de incelenen diğer maddeler ile olan ilişkileri nedeniyle iptali istenmiştir.

Geçici 8. madde, geçiş dönemin! düzenleyen hükümler getirmiştir. Atamayı önerme ve onaylamaya yetkili mercie, nitelikleri kanunda gösterilen koşullara uymayan ilgisinin parasal hakkı saklı kalmak kaydıyla, göreve son verebilme yetkisi tanınması da genel hukuk kuralı gereğidir.

Geçici 9. madde anasözleşmelerde yapılacak değişikliklerin süresini saptamakta ve yeni anasözleşmelerin yürürlüğe girinceye kadar mevcut anasözleşmelerin kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulaması kuralım getirmekte olduğundan düzenleme yerindedir.

Geçici 10. madde, kooperatiflerle ilgili kanun, kanun hükmünde kararname ve diğer mevzuatta diğer bakan ve bakanlıklara verilen görev ve yetkilerin Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve Bakanına devri yasa koyucunun görev ve yetkisine girdiğinden iptal istemi yerinde değildir.

Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör Özden, Geçici madde 8'in ikinci fıkrasında "denetçilerin", beşinci fıkrasında "denetim organlarında görevlendirilecek temsilcilerin atanması" dışındaki hükümlerin Anayasaya aykırı olduğu görüşündedirler.

Geçici madde 9'daki görüşe Yekta Güngör Özden,

Geçici madde 10'daki görüşe Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör Özden katılmamışlardır.

7 - Yasanın 7. maddesinin Anayasaya Aykırılığı Sorunu :

Madde, 107 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin, Tarım Kredi Kooperatifleri, Birlikleri ve Merkez Birliği ile ilgili 42. maddesindeki hükmü yürürlükten kaldırmaktadır.

Madde, yürürlükten kaldırmayı içermektedir. Bir hüküm veya kanunun yürürlükten kaldırılması yasa koyucunun iradesine bağlı bir yasama tasarrufudur. Anayasaya aykırılık görülmemiştir.

V. SONUÇ:

1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki 7/6/1985 günlü ve 3223 sayılı Kanunun:

1 - 1., 2., 3. maddeleriyle Geçici 10. maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör Özdenin karşıoyları ve oyçokluğuyla;

2 - 4. maddesi ve 6. maddesiyle getirilen "Ek Madde 2" ve "Geçici Madde 9" hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine Yekta Güngör Özdenin karşıoyu ve oyçokluğuyla;

3 - 6. maddesiyle getirilen "Ek Madde 1" ve 7. maddesi hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine oybirliğiyle;

4 - 5. maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine Necdet Darıcıoğlu'nun karşıoyu ve oyçokluğuyla;

5 - 6. maddesiyle getirilmiş bulunan "Geçici Madde 8" hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal isteminin reddine, Necdet Darıcıoğlu ve Yekta Güngör Özdenin maddenin, ikinci fıkrasında denetçilerin, beşinci fıkrasında denetim organlarında görevlendirilecek temsilcilerin atanması dışındaki hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu yolundaki karşıoyları ve oyçokluğuyla;

13/1/1987 tarihinde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Orhan Onar	Mahmut C. CUHRUK	Necdet DARICIOĞLU
Üye	Üye	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Muammer TURAN	Mehmet ÇINARLI
Üye	Üye	Üye
Selahattin METİN	Servet TUZUN	Mustafa ŞAHİN

Üye

Adnan KÜKNER

Üye

Vural SAVAŞ

KARŞIOY YAZISI

Esas sayısı : 1985/22 Karar sayısı : 1987/2 Karar günü : 13/1/1987 30/4.1985 günlü, 3186 sayılı "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun" un ayrıca dava konusu yapılan hükümlerinin özellikle 9., 11., 14. ve 15. maddeleri ile Geçici 4. maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal istemlerinin reddine ilişkin 26/6/1986 günlü, Esas : 1985/9 ve Karar : 1986/14 sayılı Anayasa Mahkemesi kararıyla ilgili karşıoy gerekçesi; 7/6/1985 günlü, 3223 sayılı "1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren 237 Sayılı Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun" un 1., 2., 3. ve 5. maddelerinin ve 6. maddesiyle 1581 sayılı Kanuna eklenen "Geçici Madde 8" ve "Geçici Madde 10" hükümlerinin Anayasaya aykırı olmadığına ve iptal istemlerinin reddine ilişkin olarak oyçokluğuyla tesis olunan 13/1/1987 günlü, Esas : 1985/22 ve Karar : 1987/2 sayılı Karar yönünden de geçerli bulunduğundan aynı hususların burada yinelenmesine gerek görülmemiştir.

Aynı nedenler, 13/1/1987 günlü. Esas : 1985/22 ve Karar : 1987/2 sayılı Kararın katılmadığım bölümleriyle ilgili karşıoyumun gerekçesini de oluşturmaktadır.

Üye

Necdet DARICIOĞLU

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas sayısı : 1985/22

Karar sayısı : 1987/2

Karar günü : 13/1/1987

Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birliklerine ilişkin 7/6/1985 günlü, 3223 nolu yasanın iptali isteminin reddi kararının katılmadığım bölümlerine yönelik karşıoylarımın gerekçelerinde, aralarındaki benzerliği gözönünde tutarak, yer ve zaman almaktan kaçınarak, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine ilişkin yazısıyla ilgili olarak 17/5/1987 günlü, 19463 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 26/6/1986 günlü. Esas : 1985/9, Karar : 1986/14 sayılı Anayasa Mahkemesi kararındaki karşıoy gerekçesine dayandığımı, genelde onları yinelediğimi belirtirim.

Özel hukuk tüzelkişileri oldukları kuşkusuz bulunan kooperatiflere, Anayasanın 171. maddesini yanlış ve amaca aykırı yorumlayarak elatmanın hoşgörüsüyle karşılanması olanaksızdır. Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayan önlemleri alacak, her türlü kontrol ve denetimi yaparak - yaptırarak çalışmalardaki düzeni, başarıyı gerçekleştirecektir. Olumlu katkılarla, yararlı olmada yardımcılık yapacaktır. "Kontrol ve denetimi" yönetime dönüştürmenin, "yönetime katılma" olarak anlayarak bu yolda uygulamaya girişmenin anlamsızlığı ve aykırılığı açıktır. Bu tür anlayış ve tutumun demokratiklikle, hukuksallıkla hiçbir ilgisi yoktur. Kimi bahanelerle, kimi yanlış görüşlerle yürütme - yönetimin elatmasına geçerlik tanımak anayasal düzeyde başka sakıncalı girişimlere yolaçmaktır. Bu tür yasalarla, Devlet, özel kuruluşlarda, iktisadi Devlet Teşekküllerinden daha Sıkı, daha çok söz sahibi olmaktadır. Oysa kredi açtığı şirketlerin yönetimine elatmamaktadır, karışmamaktadır. Ortaklar dışından atanan Genel Müdürle yönetim biçimi, bir ağır çelişki örneğidir. Ortaklar kendi mal varlıklarına yabancı duruma düşürülmüşlerdir. Anayasa kurallarım genişletici değil, daraltıcı neden saymak Anayasanın amacım yadsımaktır. Yasalaştırma, Anayasanın 171. maddesine açıkça aykırıdır. İncelemede Yasanın kendi yapısı içindeki tutarlığa, bütünlüğe değil. Anayasa karşısındaki durumuna bakılır. Kooperatifleri birer kamu kurumu, genel yönetim birimi. Devlet organı durumuna getirmek konunun özüne ters düştüğü gibi siyasal iktidarların ele geçirme, yerleştirme ve kullanma amaçlarına açık tutarak bir çekişme yeri durumuna sokabilir. Hukuk devletinde bu yoğunlukta bir elatmanın "kontrol ve denetim" değil, bu görünüm altında "yönetim" olduğu bellidir. "Kontrol ve denetim" kavramına kökten ters olan uygulama Anayasa katında uygun karşılanırsa nice aykırılıkları önlemek ve gidermek olanağı yitirilir. Demokratik yönetim ilkelerine aykırı, kooperatifi KİT niteliğine getiren düzenleme Anayasaya aykırıdır. Devletin elatması siyasal tercih olmaktan ötededir. Demokrasilerde bu tür uygulama olamaz. Tek parti dönemi geçilmiş, uluslararası yoğun ilişkiler çağı açılmış, hukuk yenilenmiştir.

Maddelere değinilirse :

1 - Yeni 4. madde, dışarıdan temsilci ve müdürlere yer verdiği, yönetimi dışarıdan atananlara bıraktığı,

2 - Yeni 5. madde, işlerin yasa, anasözleşme ve ilgili kurallardan ayrı olarak Bakanlık genelgelerine göre yürütülmesini zorunlu kıldığı, genel müdür ve yardımcılarının atanmalarını devlet görevlileri gibi yönetime bağladığı,

3 - Yeni 6. madde, yönetim kurulu üyeleri, denetçiler ve personelin görevlerine son vermede Bakanlığı yetkili kıldığı, seçimle gelenlerin yerlerinin boşalmasında aynı yolun izlenmesine olanak verdiği,

4 - Yeni 7. madde, anasözleşmelerin ortaklarca değil Bakanlıkça düzenlenmesine olur verdiği,

5 - Ek madde 2, Bakanlık genelgelerine uymak zorunluluğunu getirdiği,

6 - Geçici madde 8, seçim ve kazanılmış hak gözetmeden görevleri sona erdirdiği, denetçiler dışında yeni atamalara olanak tanıdığı, yeni yönetim organlarını bu aykırı yasaya göre oluşturduğu,

7 - Geçici madde 9, yeni anasözleşmelerin yukarıda belirtildiği gibi kuruluş ve ortaklar dışında hazırlanmasını yerinde gördüğü ve yasa Bakanlığı "üst kuruluş" olarak alıp kooperatif yapısı içinde düşündüğü için Anayasanın 2., 45., 48., 167/1. ve 171. maddelerine aykırıdır. Yasa, Anayasanın 166. ve 168. maddelerine dayanarak uygun karşılanamaz. Bu nedenlerle çoğunluk görüşüne katılamıyorum.

Üye

Yekta Güngör ÖZDEN